

# Με πρωταγωνιστές τα φυτά

Η γοπητευτική ιστορία, η φυσιολογία και η λειτουργία 43 φυτών σε 37 «επιστημονικά διηγήματα» από τον βιολόγο **Γιάννη Μανέτα**

ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΒΙΕΤΩΝΗΤΗ

**Ε**ίναι μακριά η παράδοση των επιστημόνων που έγραφαν ελκυστικά, δηλαδή με έναν τρόπο κατανοητό στον μέσο μορφωμένο αναγνώστη. Σπουδαίοι επιστήμονες ήταν και συγγραφείς πρώτης γραμμής, με εξέχουσες περιπτώσεις του Δαρβίνου και του Φρόντ. Αυτή την παράδοση ακολουθεί ο βιολόγος Γιάννης Μανέτας, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Πατρών. Πρώτα με το βιβλίο του (2014) *Τι θα έλεγε η Αλίκη στη χώρα των φυτών* (ο τίτλος είναι παραλλαγή της *Αλίκης στη χώρα των θαυμάτων* του Λιούις Κάρολ) και τώρα με τα 37 αφηγήματα που αποτελούν το νέο του βιβλίο. Εκκλιόμενη επιστήμη θα τα θεωρούσε κανείς αλλά είναι κάτι περισσότερο: «επιστημονικά διηγήματα» θα έλεγα, όπου οι πρωταγωνιστές δεν είναι άνθρωποι αλλά φυτά.

Είναι μια ιδέα εξαιρετικά πρωτότυπη τόσο για την Ελλάδα όσο και γενικότερα, που παραπέμπει κι αυτή σε μια παλιά παράδοση. Χαρακτηριστικότερο είναι το παράδειγμα του φυσιοδίφη, εφευρέτη και ποιητή Ερασμού Δαρβίνου (που τον θάμισε ο Γουέντγουορθ), παππού του Κάρολου Δαρβίνου, ο οποίος ενθουσιασμένος από το έργο του πατέρα της βιολογίας Λινναίου έγραψε το ποιητικό έπος *Βοτανικός κήπος* (1789) όπου περιγράφονται οι οβιδείες μεταμορφώσεις των ανθέων με τα λουλουδιόδενια χαρέμια τους κι εξηγούνται ποιητικά τα φαινόμενα της μονανδρίας, της δυανδρίας και της πολυαν-



Γυναίκες συλλέγουν ποταγα, ένα είδος πατάτας, στις περουβιανές Άνδεις

δρίας όπως τα ονόμασε ο Λινναίος.

## Η σεξουαλικότητα των φυτών

Με τη σεξουαλικότητα των φυτών οι ποιητές ασχολούνται από τον καιρό ακόμη του Οβιδίου, αλλά αν στο επίπεδο της γονιμοποίησης των φυτών η μονανδρία είναι μεταφορά του «έναν σύζυγο στον γάμο», η δυανδρία «δύο» και η πολυανδρία «έικοσι ή περισσότεροι άνδρες στον ίδιο κρεβάτι με ένα θήλυ» ανταλλάσσονται κανείς τον σκανδαλισμό των κυριών του 18ου αιώνα. Πολύ αργότερα, το 1820, ακόμη και ο Γκαίτε, που κάθε άλλο παρά ποικιλιανός ήταν, έλεγε πως οι νέοι και οι νέες δεν θα έπρεπε να παιδεύονται στο τερατώδες δόγμα του Λινναίου περί σεξουαλικότητας. Για τον πατέρα της βιολογίας ο Γιάννης Μανέτας αφιερώνει μερικές εξαιρετικές σελίδες, φόρο τιμής στη μεγάλη εκείνη φυσιογνομία.

Όπου υπάρχει ερωτισμός

και ποίηση υπάρχει και ποίηση – που δεν απουσιάζουν από το βιβλίο του Γιάννη Μανέτα, όπου θα συναντήσει κανείς διακριτικές μεν αλλά σαφείς αναφορές στη λογοτεχνία, όπως λ.χ. όταν γράφει για την υπονοούμενη παπαρούνα (από την οποία παράγεται το όπιο) παραπέμποντας στο μυθιστόρημα του Στίβενσον *Δρ Τζέκιλ και κύριος Χάιντ* ή στον *Φρανκενστάιν* της Μάρης Σέλλεϊ στο κεφάλαιο που αφορά τα μεταλλαγμένα. Και άλλοι τίτλοι αναφέρονται στη λογοτεχνία. Για παράδειγμα, το κεφάλαιο με τίτλο «...χαίρε η καιόμενη και χαιρέ η κλωρή...» είναι στίχος από το *Αξίον εστί* του Ελύτη και το «*Ένα δέντρο μεγαλώνει στον Ελαιώνα*» παραλλαγή του πασιγνώστου *Ένα δέντρο μεγαλώνει στο Μηρούκλιν* της Μπέτι Σμιθ).

Αυτά σε συνδυασμό με το καθαρό και ελκυστικό γράψιμο του Μανέτα εξηγούν τις προθέσεις του. Η ποιητική της επιστήμης τον παραινεί

κι αυτή προκύπτει από την αγάπη του για το αντικείμενο, που θέλει να τη μοιραστεί με τον «ανήσυχο αναγνώστη», όπως διαβάζουμε στο εξώφυλλο. Αλλά ο πραγματικός αναγνώστης είναι εξ ορισμού ανήσυχος. Εδώ έχουμε μια πλειάδα αφηγήσεων που τον μεταφέρουν σε έναν κόσμο μαγικό και μυστηριώδη. Σε έναν μικρόκοσμο της ευαισθησίας και έναν μακρόκοσμο του χρόνου, δηλαδή στην ιστορία του, η οποία εδω μας παραπέμπει σε εκείνο που οι φυσιοδίφες γνωρίζουν από τον καιρό ακόμη του Μπιφόν: ότι και η φύση έχει την ιστορία της.

Τη γοπητευτική ιστορία, τη φυσιολογία και τη λειτουργία 43 φυτών σε 37 αφηγήματα επέλεξε να μας δώσει ο συγγραφέας χωρίζοντάς τα σε δύο κατηγορίες: τα *επωφελή*, τουτέστιν «*εκείνα που οι βιολογικές τους ιδιότητες έχουν μέσο ενδιαφέρον για τον άνθρωπο*», και τα *αξιοπρόσεκτα*, δηλαδή «*όσα διαθέτουν τέτοιες ιδιότητες ώστε να φε-*

χωρίζουν από τα υπόλοιπα με την πρώτη ματιά».

## Η πατάτα και ο λυμός της Ιρλανδίας

Πασιγνώστα είναι ορκισμένα από τα φυτά της πρώτης κατηγορίας. Δεν υπάρχει κανείς που να μην ξέρει τι είναι η πατάτα, αλλά πόσο γνωρίζουν ότι προέρχεται από την Κεντρική Αμερική, ότι αποτελούσε βασική τροφή των Ινκας και των Αζτέκων κι ότι μεταφέρθηκε από τους κονκισταδόρες τον 16ο αιώνα στην Ισπανία και από εκεί στην υπόλοιπη Ευρώπη; Και πόσο ξέρουν πως ο λυμός του 1845 στην Ιρλανδία οφείλεται στον περονόσπορο που ενέσκηψε μείωνόντας κατά 50% την παραγωγή πατάτας; Και πώς αυτό οδήγησε μέσω της εξαναγκαστικής πώλησης της μετανόςτευσης στη συγκέντρωση της ιδιοκτησίας στα χέρια των ολιγών;

Πληθός εξαιρετικές πληροφορίες θα βρα ο αναγνώστης και για τα υπόλοιπα φυτά, συνθέτοντας έναν κόσμο που τον ζούμε μηχανικά σχεδόν αλλά θα έπρεπε να τον γνωρίζουμε καλύτερα. Περιγράφοντας τον ο Μανέτας τον εντάσσει στην κοινωνία, στην τέχνη και στην ιστορία, όπως έκαναν οι επιστήμονες του παλιού καιρού και πολλοί εξέχοντες συγγραφείς, από τον Γκαίτε ως τον Ουίλμ Μαντελάμι. Ο τελευταίος μάλιστα δημοσίευσε στις 19 Απριλίου 1932 στην εφημερίδα *Για μια κομμουνιστική εκπαίδευση* ένα εξαιρετικό δοκίμιο με τίτλο *Για τους φυσιοδίφες*. Για τον Λαμάρκ μάλιστα έγραψε το 1932 ένα από τα ωραιότερα ποιήματά του.

Νομίζω ότι όσον αφορά τον Μανέτα θα του ταίριαζε ο πρώτος στίχος από το *Σονέτο στην επιστήμη* του Εντγκαρ Άλαν Πόου: «*Επιστήμη, αληθινή κόρη του γερο-χρόνου, τέχνη εσύ*».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΝΕΤΑΣ

Περί φυτών αφηγήματα. Μικρές ιστορίες για φυτά που άλλαξαν τον κόσμο μας

Με σκίσο της Μυρσίνης Μανέτα. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2014, σελ. 458, τιμή 20 ευρώ.



## Τα εκτυφλωτικά κίτρινα του Βαν Γκογκ

Σχεδόν όλοι θαμάζουμε τα εκτυφλωτικά κίτρινα στους πίνακες του Βαν Γκογκ και οι περισσότεροι θεωρούμε ότι είναι απλώς οι ιδιοφυείς εκδοχές του των τοπίων της Αρλ, όπου πέρασε τα σκληρότερα αλλά και μια άλλη εκδοχή του γιατί η εκδοχή του κίτρινου οφείλεται να Χρυσάνθεμα, το Κίτρινο σπύκι και η *Εναστρη νύχτα* είναι απλώς η μεταφορική εκδοχή του τοπίου; Ο Μανέτας μάς δίνει και μιαν άλλη εκδοχή του γιατί η εκδοχή του κίτρινου είναι τόσο ενισχυμένη στους τελευταίους πίνακες του Βαν Γκογκ; Ο ζωγράφος ήταν

φιλος με έναν διάσημο γιατρό της εποχής, τον Π.Φ. Γκασέ, ο οποίος ζωγράφιζε κι αυτός (ερασιτεχνικά). Τα χρόνια εκείνα πίστευαν πως ένα αφέψημα του φυτού *Digitalis purpurea* μπορεί να είναι χρήσιμο στη θεραπεία της επιληψίας. Ο Γκασέ, επειδή δεν μπορούσε να εντοπίσει τα αίτια της ασθένειας του Βαν Γκογκ, πίστεψε τελικά ότι ο φίλος του έπασχε από επιληψία και άρχισε να του χορηγεί το «θαυματουργό» αφέψημα του *Digitalis*. Σε δύο πορτρέτα άλλωστε που του φιλοτέχνησε ο Βαν Γκογκ ο

γιατρός φέρεται να κρατά το εν λόγω φυτό. Ενδέχεται όμως οι δόσεις να ήταν μεγαλύτερες από τις συνιστώμενες. Στην περίπτωση αυτή εμφανίζονται παρενέργειες, κυριότερη από τις οποίες είναι η ξανθοπία, δηλαδή «η ενίσχυση της αντίληψης του κίτρινου εις βάρος των άλλων χρωμάτων. Σαν να βλέπει ο ασθενής τον κόσμο μέσα από ένα κίτρινο φίλτρο. Συγχρόνως βλέπει και λάμψεις, σαν έντονους ακτινοβόλους δακτυλίους γύρω από φωτεινά αντικείμενα». Ανεξαρτήτως αν η εκδοχή της ξανθοπίας του αληθινού ή όχι, δεν παύει να είναι συναρπαστική.